

BEŞERÎ SİSTEMLER: NÜFUSU PLANLAMAK: NÜFUS POLİTİKALARI •
TÜRKİYE'DE NÜFUS POLİTİKALARI • ŞEHİRLERİN FONKSİYONLARI VE DEĞİŞİMİ

NÜFUSU PLANLAMAK: NÜFUS POLİTİKALARI

- ✓ Nüfusun yapısını, miktarını ve artış hızını etkilemeyi hedefleyen demografik uygulamalara **nüfus politikası** denir.
- ✓ Uygulanan nüfus politikalarının farklı olmasına neden olan faktörler; ülkelerin nüfus miktarı, nüfus artış hızı, dinî yaklaşımlar ve gelişim düzeyinin farklılığıdır. Ülkelerin özelliklerinin farklı olması, nüfus politikalarının da farklı olmasına neden olmuştur.
- ✓ Günümüzde uygulanan nüfus politikaları; nüfus artış hızının düşürülmesi, nüfus artış hızının yükseltilmesi, nüfusu koruma ve nüfusun niteliğinin iyileştirilmesi şeklinde üçe ayrılır.

Nüfus Artış Hızının Düşürülmesini Amaçlayan Nüfus Politikaları

- ✓ Sahip olunan doğal kaynaklara oranla nüfus miktarının çok fazla olduğu veya nüfus artış hızının, ekonomik büyüme hızından çok olduğu ülkelerin uyguladığı nüfus politikasıdır.
- ✓ Genelde az gelişmiş ülkeler, bu politikayı uygulayarak yaşam standartlarını yükseltmeyi amaçlar. Günümüzde bu politikayı uygulayan ülkelere bazıları Nijerya, Hindistan, Etiyopya, Afganistan, Mısır ve Kenya'dır.

Nüfus Artış Hızını Yükseltmeyi Amaçlayan Nüfus Politikaları

- ✓ Ekonomik büyüme hızının, nüfus artış hızından fazla olduğu ya da sahip olduğu doğal kaynaklara oranla nüfusun az olduğu ülkeler ile sosyal ve ekonomik yönden gelişen ve nüfus artış hızı çok az olan ülkelere uygulanır.
- ✓ Batı Avrupa'da bulunan ülkeler, Japonya, Güney Kore, Rusya ve Avustralya günümüzde bu politikaları uygulayan bazı ülkelerdir.

Mevcut Nüfusu Koruma ve Nitelik Yönünden İyileştirmeyi Amaçlayan Nüfus Politikaları

- ✓ Sahip olduğu doğal kaynaklarla nüfus miktarının ya da ekonomik büyümeyle nüfus artış hızının paralel olduğu yerlerde uygulanan nüfus politikasıdır. Bazı ülkeler nüfusun niceliğinden (sayısı) çok niteliğini (eğitim, sağlık, kır ve kent nüfus dağılımı, doğurganlık oranı vb.) iyileştirmeyi önemsemektedir.
- ✓ Meksika, Endonezya, Bangladeş bu politikayı günümüzde uygulanan bazı ülkelerdir.

ÖRNEK-1

K ülkesi nüfus artış hızını artırıcı, L ülkesi ise nüfus artış hızını azaltıcı politikalar izlemiştir. Her iki ülke de uzunca bir dönem uyguladıkları bu politikalarda başarıya ulaşmıştır.

Bu ülkelerle ilgili olarak,

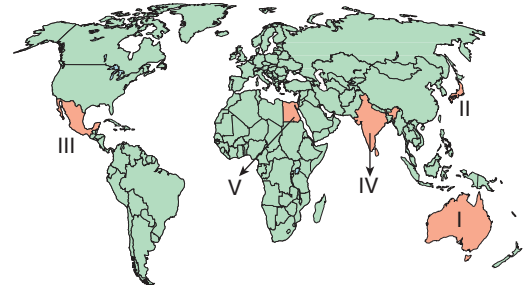
- K ülkesinde genç nüfus oranı artmıştır.
- K ülkesinde yaşlı nüfus miktarı azalmıştır.
- L ülkesinde doğum oranı azalmıştır.
- L ülkesinin genç nüfus oranı artmıştır.

yargılarından hangileri doğrudur?

- A) I ve II B) I ve III C) II ve III
D) II ve IV E) III ve IV
(2020-AYT/Sosyal Bilimler-1)

ÖRNEK-2

Ülkelerin uyguladıkları nüfus politikaları; nüfus artış hızını yükseltmek, nüfus artış hızını düşürmek, nüfusu korumak ve nüfusun niteliğini iyileştirmek şeklinde üçe ayrılır.

Buna göre yukarıdaki haritada numaralanmış ülkeler nüfus politikalarına göre ikiye ayrılarak gruplandırılırsa hangi ülke dışta kalır?

- A) I B) II C) III D) IV E) V

Nüfusu Artırmak: Almanya'nın Nüfus Politikası

- ✓ Almanya, doğal nüfus artış hızının düşük olması nedeniyle nüfusu azalma tehlikesi yaşayan bir ülkedir.
- ✓ Bu durumun ortaya çıkmasında Almanya'da doğum oranlarının düşük seviyede olması etkili olmuştur.
- ✓ Doğum oranlarının azalmasında şehirleşme, kadınların eğitim seviyesinin yükselmesi ile çalışma hayatı içinde daha fazla yer alması ve evlenme oranlarının düşmesi gibi nedenler rol oynamaktadır.
- ✓ Doğum oranı düşük ve ortalama yaşam süresi uzun olduğu için Almanya'da yaşlı nüfus oranı artmaktadır.
- ✓ Almanya, nüfus artış hızını artırmaya yönelik bir politika uygulamaktadır ancak çocuk başına para yardımı yaparak nüfus artış hızını artırmayı amaçlayan bu uygulamasına karşılık nüfus artışında istenilen seviyeye ulaşamamıştır.
- ✓ Ülkenin nüfus piramidi incelendiğinde doğum oranlarının düşük, genç nüfus oranının az, yaşlı nüfus oranının fazla olduğu görülür.
- ✓ Nüfustaki azalmanın ortaya çıkardığı iş gücü açığının kapatılabilmesi amacıyla yurt dışından işçi alımı yapan Almanya'da nüfusun son yıllarda artmasında ülkenin aldığı göçler etkili olmuştur.

ALMANYA

Nüfus: 84 607 016

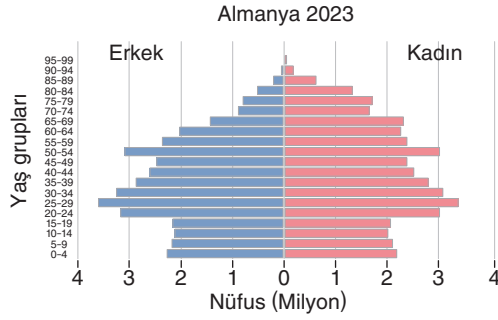
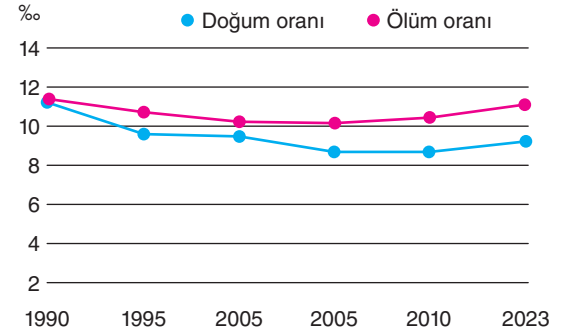
Nüfus Artış Hızı: ‰-1

Doğum Oranı: ‰9

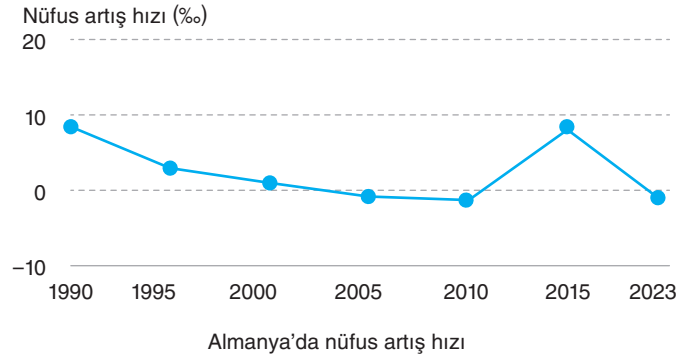
Ölüm Oranı: ‰11

Kadın Başına Doğum: 1,5

Dünya Bankası 2023

Almanya'nın Nüfus Piramidi

Almanya'da nüfus artış hızı

Nüfus Artışını Azaltmak: Nijer'in Nüfus Politikası

- ✓ Nijer, doğurganlık hızı yüksek ve nüfusu hızlı artan ülkelerden biridir.
- ✓ Nijer'de genç nüfus oranı yaklaşık %50 gibi yüksek bir değere sahiptir.
- ✓ Eğitim ve sağlık hizmetleri yetersiz olup ülkede işsizlik ve konut açığı gibi sorunlar yaşanmaktadır.
- ✓ Nijer'de nüfus artış hızının kalkınma hızından yüksek olması, ülkenin gelişmesini olumsuz etkilemektedir.
- ✓ Nijer hükümeti, son 20 yıldır yoksullukla mücadelede nüfus kontrolüne öncelik vermiştir.
- ✓ Evlilik yaşının yükseltilmesi ve kadınların eğitim görmesi sağlanarak nüfus artış hızı düşürülmeye çalışılmış ayrıca yabancı kuruluşların da desteğiyle sağlık personelleri tarafından doğum kontrolüne yönelik çalışmalar yapılmıştır.
- ✓ Siyasi, ekonomik ve kültürel nedenlerle nüfus politikasını hayata geçirme ve nüfus artış hızını düşürmede zorlanan Nijer'in nüfus piramidine bakıldığında genç nüfus oranının fazla olduğu görülür.

NİJER

Nüfus: 27 202 843

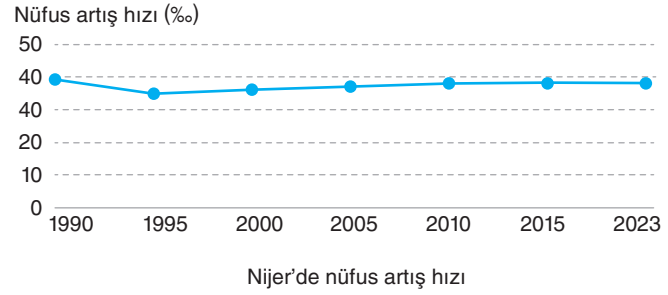
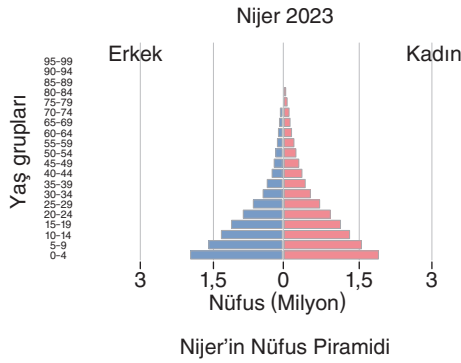
Nüfus Artış Hızı: ‰38

Doğum Oranı: ‰44

Ölüm Oranı: ‰7

Kadın Başına Doğum: 6,6

Dünya Bankası 2023

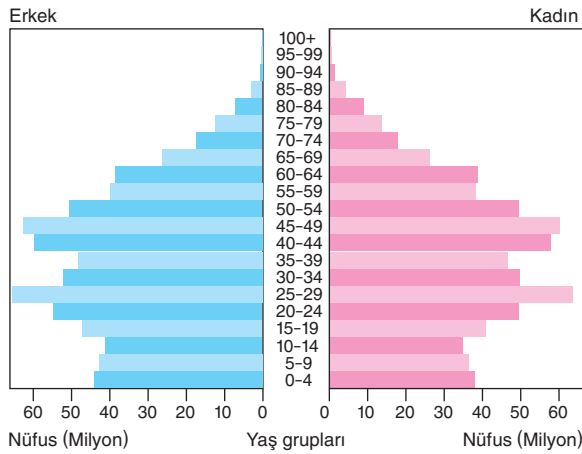
DİFnot

- ✓ 2023 yılında 1 milyar 411 milyon nüfusuyla dünyada Hindistan'dan sonra en fazla nüfusa sahip olan ülke Çin'dir.
- ✓ Çin, 1974'te nüfus artışını teşvik etmiş fakat fazla nüfus artışı ülke ekonomisini olumsuz etkileyince tek çocuk politikasını benimsemiştir. Bu politikayla nüfus artış hızı iyice düşmüştür. Ancak kırsal kesimde erkek çocuk sayısında patlama yaşanması ve yaşlı nüfus oranının artması gibi sorunlardan dolayı 2015 yılında Çin, nüfus artış hızını azaltma politikasından vazgeçerek nüfus artış hızını artırma politikasına geçmiştir.

ÖRNEK-3

Aşağıda Çin'in 2020 yılına ait nüfus yaş piramidi verilmiştir.

Bu piramide bakılarak son yirmi beş yılda Çin ile ilgili,

- Bir dönem nüfus artış hızını azaltmaya yönelik politika uygulanmıştır.
- Nüfus artış hızını azaltmaya yönelik politikadan sonra nüfus artış hızını artıran uygulamalara geçilmiştir.
- Şu anda nüfusun niteliği korunmak istenmektedir.

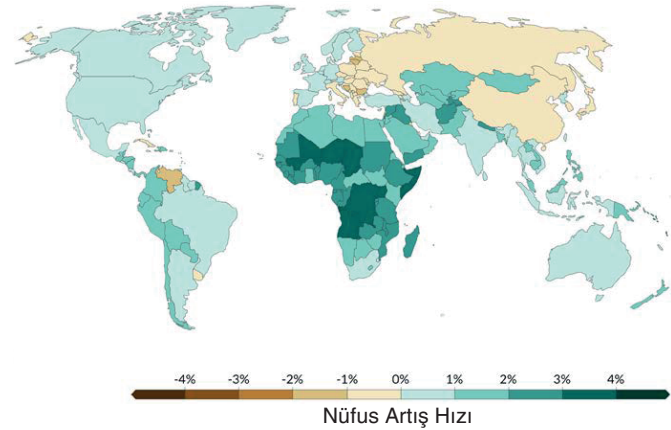
yargılarından hangilerine ulaşılabilir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) I ve III E) I, II ve III

ÖRNEK-4

Aşağıda 2022 yılına ait dünya nüfus artış hızı haritası verilmiştir.

Buna göre aşağıdakilerden hangisi nüfus artış hızı %2'nin üzerinde olan ülkelere örnek verilebilir?

- A) Çin B) Hindistan C) Kanada
D) Türkiye E) Nijer

Nüfus Artış Hızının Azaltılmasının	
Olumlu Sonuçları	Olumsuz Sonuçları
Kişi başına düşen millî gelir artar.	Yaşlı bağımlı nüfus artar.
Yaşam standardı yükselir.	Ülke nüfusunun azalma tehlikesi ortaya çıkar.
Eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesi artar.	Çalışma çağındaki nüfus azalır.
Doğal kaynak kullanımı azalır.	İşçi ücretleri artar.

Nüfus Artış Hızının Artırılmasının	
Olumlu Sonuçları	Olumsuz Sonuçları
Üretime katılan kişi sayısı artar.	İşsizlik oranı artar.
İş gücü ücretleri düşer.	Kişi başına düşen millî gelir azalır.
Yeni sektörler ortaya çıkar.	Eğitim ve sağlık hizmetleri yetersiz kalır.
Devletin ürettiği mala talep artar.	Konut sorunu ve çarpık kentleşme artar.
Genç (dinamik) nüfus artar.	Tasarruflar azalır.
Vergi gelirleri artar.	Demografik yatırımlara ayrılan bütçe artar.

ÖRNEK-5

Aşağıdakilerden hangisi nüfus artış hızını azaltmak isteyen ülkelerin uygulamalarından biri değildir?

- A) Hamileliği önleyici ilaçların yaygınlaştırılması
- B) Aile planlamalarının uygulanması
- C) Çok çocuklu ailelerden alınan vergilerin artırılması
- D) Kadın ve erkeklerde evlenme yaşının düşürülmesi
- E) Ülkenin göç alımına sınırlama getirilmesi

ÖRNEK-6

Aşağıdaki tabloda nüfus artış hızının artmasının sonuçları verilmiştir.

Nüfus Artış Hızının Artmasının Sonuçları	
I.	İşçi ücretleri düşer.
II.	Vergi gelirleri artar.
III.	Demografik yatırımlar artar.
IV.	Tasarruflar azalır.

Yukarıdakilerden hangileri nüfus artış hızının olumlu sonuçları arasındadır?

- A) I ve II
- B) I ve III
- C) II ve III
- D) II ve IV
- E) III ve IV

TÜRKİYE'DE UYGULANAN NÜFUS POLİTİKALARI*

- ✓ Türkiye'de uygulanan nüfus politikalarını 1963 öncesi dönem, 1963-2014 arası dönem ve 2014 sonrası dönem olmak üzere üçe ayırmak mümkündür.

1923 ile 1963 Döneminde Uygulanan Nüfus Politikaları

- ✓ Cumhuriyet'in ilk yıllarından 1963 yılına kadar olan dönemde, nüfus artış hızını yükseltici politikalar uygulanmıştır.

TÜRKİYE	
Nüfus:	85 372 377
Nüfus Artış Hızı:	%1,1
Doğum Oranı:	%12,2
Ölüm Oranı:	%5,9
Kadın Başına Doğum:	1,62

TÜİK, 2023

Nüfus Artış Hızını Artırıcı Politikaların Gerekçeleri

- ✓ I. Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı'nda erkek nüfus kaybının fazla olması
- ✓ Nüfus miktarının askerî ve ekonomik güç olarak kabul edilmesi
- ✓ Tarımda insan gücüne duyulan ihtiyacın fazla olması
- ✓ Ülke nüfusunun, doğal kaynakların ekonomiye kazandırılmasında yetersiz olması
- ✓ Salgın hastalıklar ve yetersiz beslenmeye bağlı olarak ölümlerin fazla olması

Nüfus Artışı İçin Yapılan Uygulamalar

- ✓ Altı ve daha fazla çocuklu ailelerin yol vergisinden muaf tutulması (1929)
- ✓ Doğumevlerinin kurulması, altı ve daha fazla çocuklu ailelere madalya ve para verilmesi (1930)
- ✓ Çok çocuklu ailelere çeşitli vergi muafiyetlerinin uygulanması (1931)
- ✓ Çocuk ölümlerini engellemek için “Nüfus Komisyonu”nun kurulması (1932)
- ✓ Bilinçli düşük yapan ya da yaptıranlara ceza verilmesi
- ✓ Göçmenlere gümrük muafiyeti uygulanması, arazi verilmesi ve düşük faizli krediler verilmesi (1934)
- ✓ Çok çocuklu ailelere toprak yardımı yapılması (1936)
- ✓ Evlilik yaşının erkeklerde 17’ye, kadınlarda 15’e düşürülmesi (1938)
- ✓ Kamu çalışanlarına çocuk yardımı ödemelerinin başlaması (1944)
- ✓ Kimsesiz çocukları korumak için çocuk esirgeme kurumlarının sayısının artırılması

1963–2008 Dönemi

Nüfus Artış Hızını Azaltma Politikası

Politikanın Gerekçeleri

- ✓ Hızlı nüfus artışının sosyal ve ekonomik gelişmeyi olumsuz etkilemesinden hareketle politika değiştirilerek nüfus artış hızını azaltmaya yönelik bir politikaya geçilmiştir.

Politikanın Hayata Geçmesi İçin Yapılan Uygulamalar

- ✓ Gebeliğin sonlandırılma süresi ilk 10 haftaya kadar serbest bırakılmıştır.
- ✓ Doğum kontrolü ile aile planlamasının önündeki yasal engeller kaldırılmıştır.
- ✓ 1982’de evlenme yaşı 18’e yükseltilmiştir.
- ✓ Zorunlu eğitim süresi uzatılmış, kızların eğitim görmesini destekleyecek kampanyalar yapılmıştır.
 - 1990 yılından sonra nüfus artış hızını azaltma politikası uygulanırken nüfusun nitelik ve niceliğini geliştirmeye de önem verilmiştir.

2008 ve Sonrası

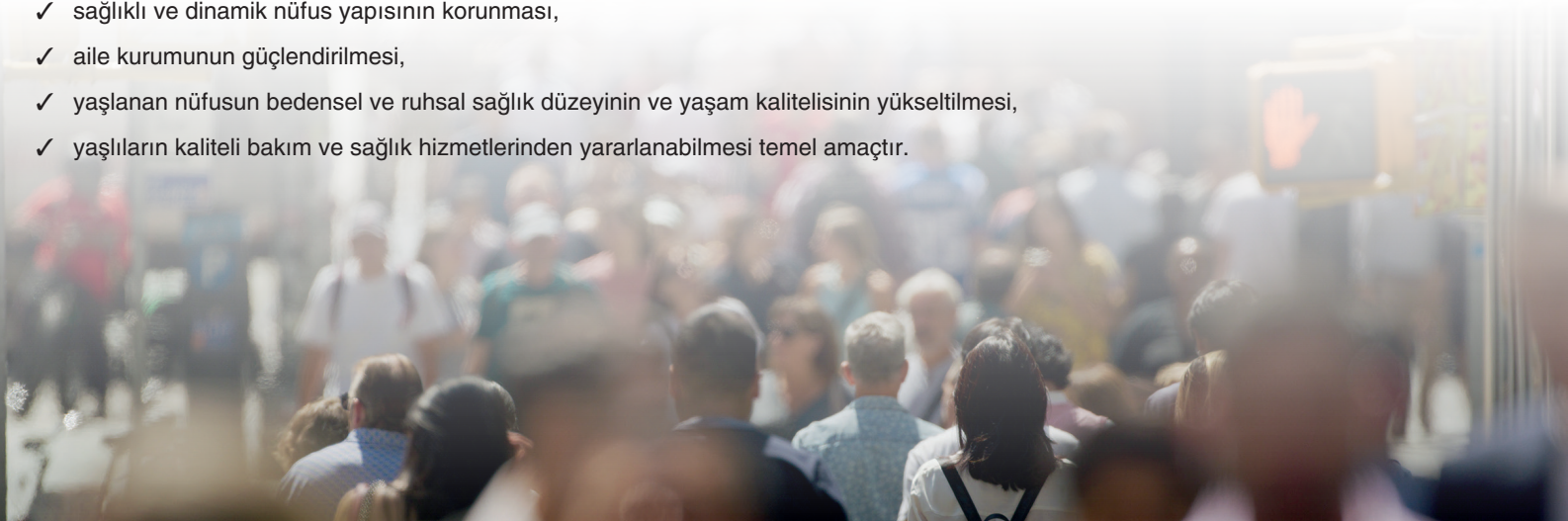
Nüfus Artış Hızını Artırma Politikası

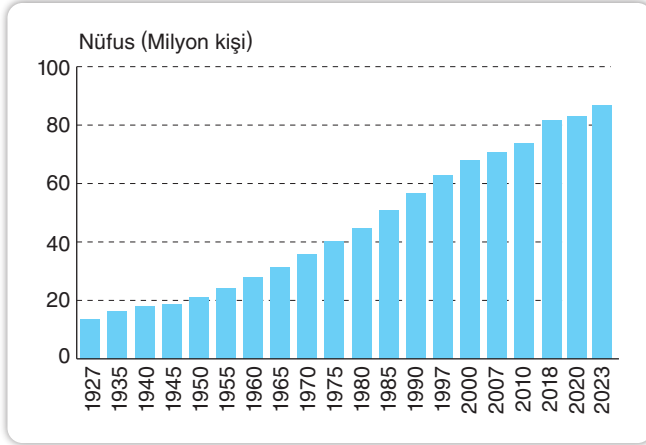
Politikanın Gerekçeleri

- ✓ Şehirleşme ve kadınların eğitim ile çalışma hayatı içinde daha fazla yer alması doğum oranlarının azalmasına, nüfus artış hızının düşmesine neden olmuştur.

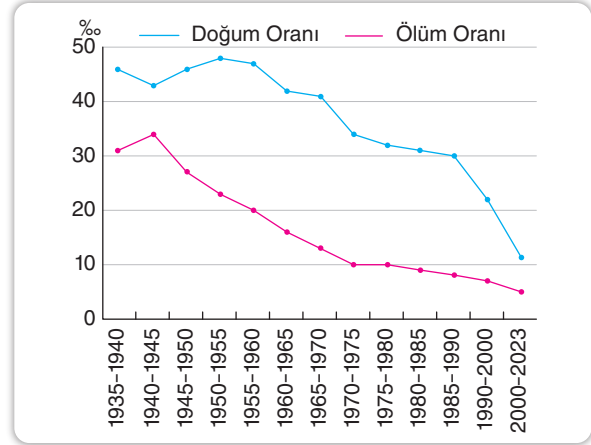
Günümüzde Türkiye’nin Nüfus Politikasında;

- ✓ sağlıklı ve dinamik nüfus yapısının korunması,
- ✓ aile kurumunun güçlendirilmesi,
- ✓ yaşlanan nüfusun bedensel ve ruhsal sağlık düzeyinin ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi,
- ✓ yaşlıların kaliteli bakım ve sağlık hizmetlerinden yararlanabilmesi temel amaçtır.

Türkiye'nin Yıllara Göre Nüfus Değişimi (TÜİK)

Türkiye'nin 1935-2023 Yılları Arasındaki Doğum ve Ölüm Oranları

ÖRNEK-7

Türkiye'de uygulanan nüfus politikalarıyla ilgili aşağıda verilenlerden hangisi yanlıştır?

- A) Türkiye Cumhuriyeti kurulduktan sonra nüfus artış hızının artırılmasına yönelik politikalar uygulanmaya başlanmıştır.
- B) 1960'tan sonra nüfus artış hızının kalkınma hızını geçmesi, nüfus artış hızını azaltmaya yönelik nüfus politikalarının benimsenmesine neden olmuştur.
- C) 1963'ten sonraki dönemde nüfus artış hızının düşürülmesi için yurt dışına işçi göçü özendirilmiştir.
- D) 2010 yılında sıkı bir göçmen politikası uygulanarak uluslararası göç yasaklanmıştır.
- E) 2014 yılından sonra nüfus artış hızını yükseltmek için doğum yapan annelere maddi destek verilmiştir.

ÖRNEK-8

Türkiye'de; doğum, ölüm ve göçler sonucu değişen nüfus özelliklerine bağlı olarak belirli dönemlerde farklı nitelikte nüfus politikaları uygulanmıştır. Bunlardan biri de 1923 ile 1963 arası dönem olup bu dönemde nüfusun artırılmasına yönelik politikalar izlenmiştir.

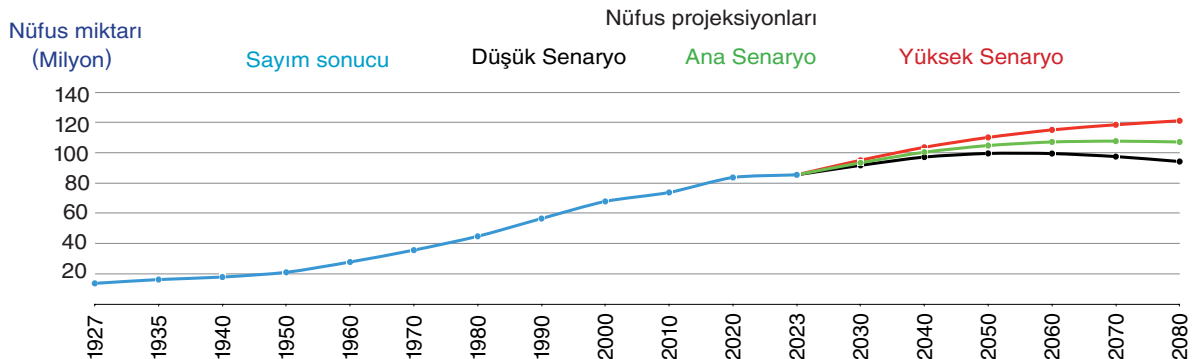
Aşağıdakilerden hangisi bu dönemde uygulanan nüfus politikalarının gerekçelerinden biridir?

- A) Doğal kaynakları işleyebilecek nüfusun az olması
- B) İstihdam sorunları sebebiyle işsizliğin artması
- C) Çok çocuklu ailelerin sayıca fazla olması
- D) Nüfusa bağlı yatırımların artması ve tasarrufların azalması
- E) Makineleşme sonucu tarım alanında iş gücüne duyulan ihtiyacın azalması

(2020-AYT/Sosyal Bilimler-2)

Türkiye'nin Nüfus Projeksiyonları

- ✓ Nüfus projeksiyonları, planlı bir kalkınma için nüfus artış hızı ve niteliklerindeki değişimlere bakılarak gelecekteki durumun ortaya konulmasıyla ilgili çalışmalara verilen addır.
- ✓ Aşağıdaki grafikte Türkiye'nin 1927-2023 yılları arasındaki nüfus miktarı ve farklı senaryolara göre 2023-2080 yılları arasındaki nüfus projeksiyonları verilmiştir.

Ana Senaryo

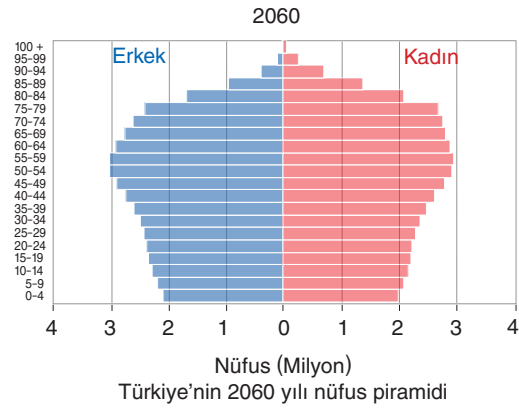
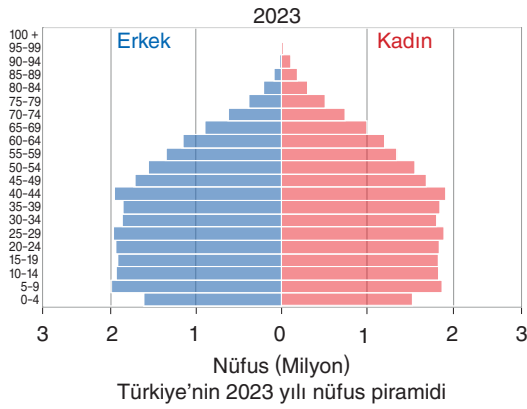
- ✓ Toplam doğurganlık hızının zaman içinde azaldığı bir nüfus projeksiyonudur. Bu senaryoya göre nüfus artış hızının düşeceği, yaşlı nüfus olarak nitelenen 65 yaş üzerindeki nüfus oranının 2080'de %25,6 olacağı ve nüfusun yaklaşık 107,1 milyona ulaşacağı öngörülmektedir.

Düşük Senaryo

- ✓ Bu senaryoda Türkiye'nin 2080 yılı nüfusunun yaklaşık 94 milyon civarında olacağı öngörülmektedir.

Yüksek Senaryo

- ✓ Bu senaryoda 2080 yılı nüfusunun 121 milyonun üzerinde olacağı öngörülmektedir.

DİFnot

- ✓ Türkiye'nin nüfus miktarının 2069 yılına kadar yavaş bir artış göstererek en yüksek seviyeye ulaşacağı (107,6 milyon) tahmin edilmektedir.
- ✓ Gelecekte çocuk ve aktif nüfus oranında azalma, yaşlı nüfus oranında artış öngörülmektedir.

ÖRNEK-9

Nüfus sayım sonuçlarına bakılarak, bir ülkenin gelecekteki nüfus özellikleri üzerinde bazı değerlendirmeler yapmak mümkündür. Türkiye'nin son 40 yıllık nüfus özellikleri incelendiğinde doğum oranlarının azaldığı, ortalama yaşam süresinin uzadığı ve nüfus artış hızının düştüğü görülmektedir.

Buna göre 2023 yılında Türkiye nüfusunda;

- genç nüfus oranının yükseleceği,
- ortanca yaş değerinin yükseleceği,
- yaşlı bağımlı nüfus oranının artacağı

özelliklerinden hangilerinin görülmesi beklenmektedir?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) Yalnız III
D) I ve II E) II ve III

(2017-LYS4)

ÖRNEK-10

Cumhuriyet Dönemi'nde; Türkiye'de, farklı dönemlerde çeşitli nüfus politikaları uygulanmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında nüfus artışına yönelik politikalar, 1960'lı yıllardan sonra artış hızını azaltacak politikalar, 2014 yılından sonra ise artış hızını yükseltme yönünde nüfus politikaları uygulanmıştır.

2014 yılı sonrasında uygulanan bu politikanın temel amacı aşağıdakilerden hangisidir?

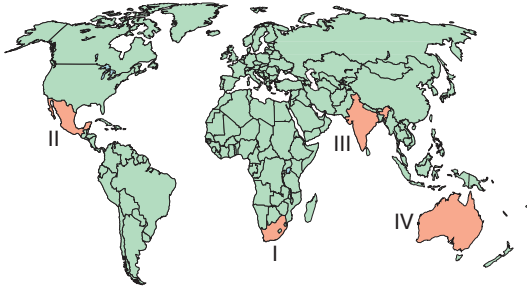
- A) Dinamik genç nüfusun korunması
B) Bebek ölüm oranlarının azaltılması
C) Ülke dışına göçlerin sınırlandırılması
D) Boşanma oranlarının azaltılması
E) Eğitimli nüfusun artırılması

(2023-AYT/Sosyal Bilimler-2)

1. Aşağıdakilerden hangisi ülkelerin uyguladıkları nüfus politikalarının farklı olmasını etkileyen faktörlerden biri değildir?

A) Nüfus miktarı
B) Dinî yaklaşımlar
C) Nüfus artış hızı
D) Gelişmişlik düzeyi
E) Ülkenin yüz ölçümü

2. Aşağıdaki haritada farklı nüfus politikaları uygulayan ülkeler numaralandırılarak gösterilmiştir.

Numaralanmış ülkelerin hangilerinde uygulanan nüfus politikasının amacı nüfusu korumak ve nitelik yönünden geliştirmektir?

A) I ve II
B) I ve III
C) II ve III
D) II ve IV
E) III ve IV

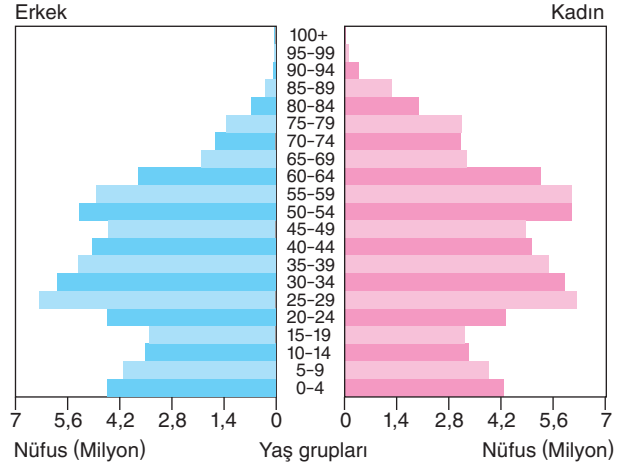
3. Aşağıda iki ülkenin nüfusu ile ilgili bazı bilgiler verilmiştir.
K ülkesi: Nüfusu 80 889 500'dür. Kişi başına düşen millî gelir 45 600 ABD dolarıdır. Nüfus artış hızı %-1,7'dir.

L ülkesi: 31 627 500 nüfusa sahip olan ülkede 43,4 yıl sonra nüfus ikiye katlanacaktır. Nüfus artış hızı %23,2'dir. Bu ülkede kişi başına 1946 ABD doları düşmektedir.

Buna göre K ve L ülkelerinin belirlemeleri gereken nüfus politikaları ile ilgili aşağıdakilerden hangisi doğrudur?

- A) K ülkesinin nüfusu daha fazla olduğu için ülkede nüfus artış hızını azaltmaya yönelik politika uygulanmalıdır.
B) L ülkesinde istikrarlı nüfus artışı olduğundan herhangi bir nüfus politikası uygulanmasına gerek yoktur.
C) K ülkesinde nüfus artış hızı negatif olduğu için nüfus artış hızını artırmaya yönelik politika uygulanmalıdır.
D) L ülkesinde nüfusun korunması ve niteliklerinin iyileştirilmesine yönelik uygulamalar yaygınlaştırılmalıdır.
E) K ülkesinde nüfusun ülke genelinde dağılımını dengeleyen politika uygulanmalıdır.

4. Aşağıda Rusya'nın nüfus piramidi verilmiştir.

Bu piramitte son 25 yılda önce nüfus artış hızını azaltma sonra da nüfus artış hızını artırmaya yönelik politikalar uygulandığının kanıtı olarak aşağıdakilerden hangisi gösterilebilir?

- A) 60 yaş üstündeki kadın nüfusu
B) Faal nüfusun toplam nüfustaki oranı
C) 10 yaşın altındaki kadın ve erkek nüfus arasındaki fark
D) Doğum oranlarındaki azalma ve artmalar
E) Toplam erkek nüfus miktarı

5. Aşağıdaki tabloda bazı ülkelerin 2020 yılındaki nüfusu ile 2050 yılındaki tahmini nüfusları gösterilmiştir.

Ülke	2020 (Milyon)	2050 (Tahmini Milyon)
Çin	1 439	1 517
Hindistan	1 380	1 533
ABD	331	398
Türkiye	83	98
Etiyopya	114	213

Bu ülkelerden hangisi nüfus artış hızını dengeleyemediği için 2050 yılında nüfus artış hızını azaltmaya yönelik politikayla ilgili uygulamalara daha çok ihtiyaç duyacaktır?

- A) Çin
B) Hindistan
C) ABD
D) Türkiye
E) Etiyopya

6. Aşağıdaki tabloda Hindistan ve Japonya'daki nüfus politikaları ile ilgili uygulamalar "✓" sembolüyle işaretlenmiştir.

	Uygulanan Politikalar	Hindistan	Japonya
I.	Evliliklerin teşvik edilmesi	✓	
II.	Nüfus planlamasına yönelik yatırımların artması		✓
III.	Çocuk sahibi ailelere çocuk yetiştirme konusunda danışma hizmeti verilmesi		✓
IV.	Doğum kontrolü kampanyasının yapılması	✓	

Bu işaretlemelerin doğru olabilmesi için uygulanan politikalardan hangilerinin yer değiştirmesi gerekir?

- A) I ve II B) I ve III C) II ve III
D) II ve IV E) III ve IV

- *7. Türkiye'de nüfus artış hızının kalkınma hızını geçtiği ve ekonomik gelişmeyi yavaşlattığı görüşünün benimsendiği 1963-2014 yılları arasında nüfus politikası değiştirilerek bazı uygulamalara geçilmiştir.

Aşağıdakilerden hangisi bu dönemdeki uygulamalardan biri değildir?

- A) Evlenme yaşının kadınlarda 17, erkeklerde 18'e yükseltilmesi
B) Fazla çocuğu olan kadınların para ya da madalya ile ödüllendirilmesi
C) Çıkarılan yasayla 10 haftaya kadar kürtaj yapılmasına izin verilmesi
D) Gebeliği önleyici yöntemlerin ithali, üretilmesi ve kullanılmasının serbest bırakılması
E) Toplumun eğitim seviyesinin yükseltilmesi

- *8. Türkiye'de 1923 ile 1965 yılları arasında çok çocuklu ailelerin ödüllendirilmesiyle;

- I. tarım alanlarını işleyecek insan sayısını artırmak,
II. ülkeyi savunmak için gerekli asker sayısını artırmak,
III. nüfusun eğitim seviyesini yükseltmek

sorunlarından hangilerinin çözülmesi amaçlanmıştır?

- A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II
D) II ve III E) I, II ve III

- *9. Aşağıdaki tabloda Türkiye'de ortanca yaşın yıllara göre öngörülen değişimi verilmiştir.

Yıl	Toplam	Erkek	Kadın
2025	34,1	33,4	34,8
2050	42,9	41,8	44
2075	47,4	46	48,7

Bu tablodan yararlanılarak aşağıdakilerden hangisine ulaşılamaz?

- A) Her iki cinsin yaşam süreleri arasındaki farkın sürekli artacağı
B) 2025 yılında nüfusun yarısının 34,1 yaşın üstünde olacağı
C) 2075 yılında yaşam süresinin 90 yaşından daha fazla olacağı
D) 2050 yılında nüfus ikiye katlanma süresinin daha az olacağı
E) Erkeklerin tüm yıllarda kadınlardan daha az yaşayacağı

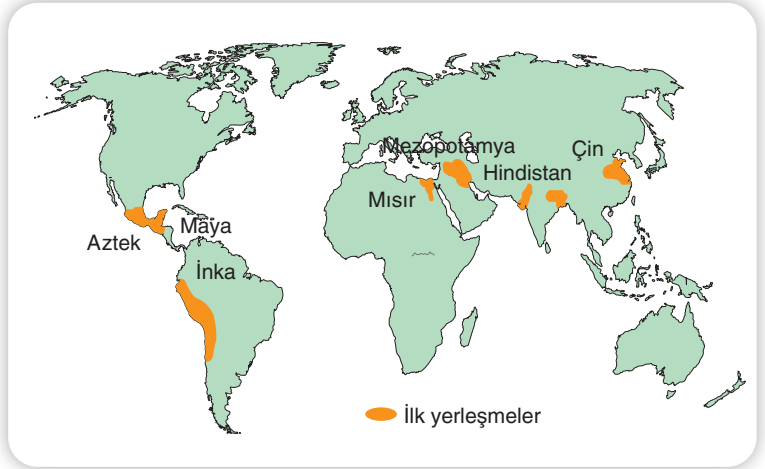

1064970

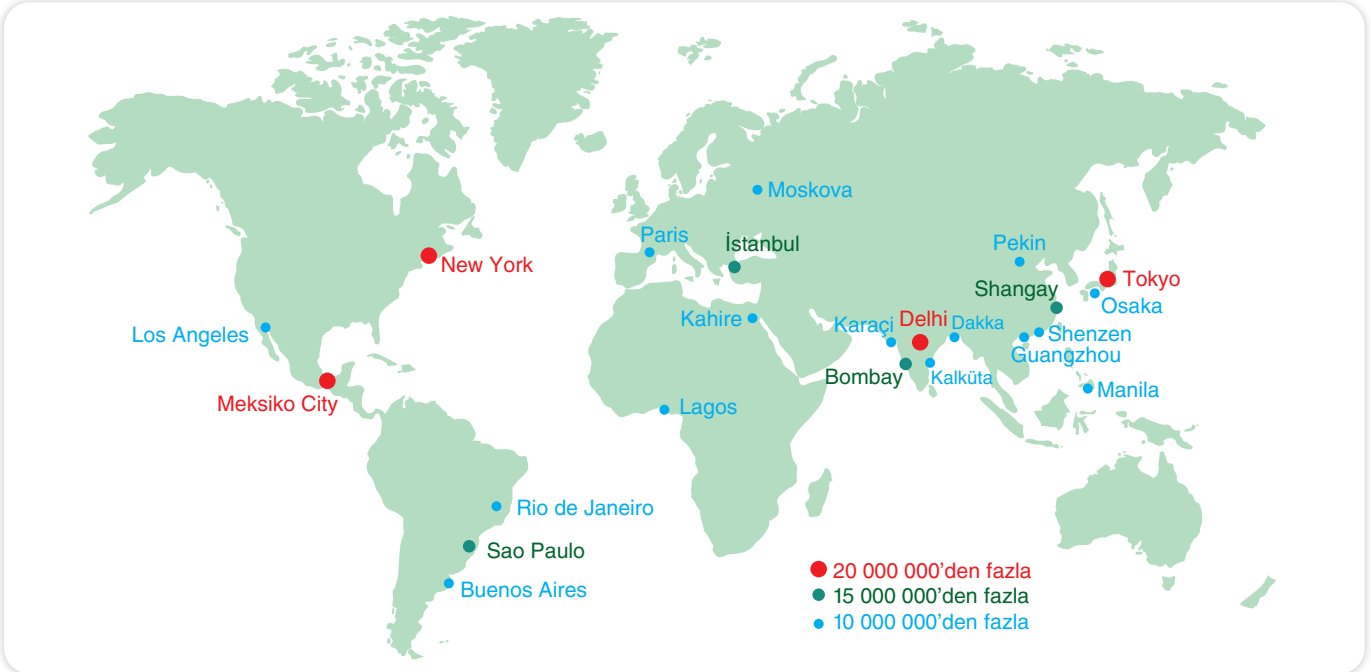
ÖĞRENCİ NO	YANITLAR
1 0 0 0 0 0 0 0 0 0	1 A B C D E 11 A B C D E
2 1 1 1 1 1 1 1 1 1	2 A B C D E 12 A B C D E
3 2 2 2 2 2 2 2 2 2	3 A B C D E 13 A B C D E
4 3 3 3 3 3 3 3 3 3	4 A B C D E 14 A B C D E
5 4 4 4 4 4 4 4 4 4	5 A B C D E 15 A B C D E
6 5 5 5 5 5 5 5 5 5	6 A B C D E 16 A B C D E
7 6 6 6 6 6 6 6 6 6	7 A B C D E 17 A B C D E
8 7 7 7 7 7 7 7 7 7	8 A B C D E 18 A B C D E
9 8 8 8 8 8 8 8 8 8	9 A B C D E 19 A B C D E
0 9 9 9 9 9 9 9 9 9	10 A B C D E 20 A B C D E

ŞEHİRSEL FONKSİYONLARIN DEĞİŞİMİ

- ✓ İnsanlar, günümüzden yaklaşık 10 000 yıl önce tarım yapmaya başlayınca yerleşik hayata geçmişlerdir.
- ✓ Yerleşik hayata geçen ve bir arada yaşayan insanlar, köyleri oluşturmuşlar ve zamanla ilk şehirler ortaya çıkmıştır.
- ✓ Şehirlerin ilk ortaya çıktığı yerler Mezopotamya (MÖ 3500), Mısır (MÖ 3200), Hindistan (MÖ 2200), Çin (MÖ 1500) ve Orta Amerika'dır (MÖ 200).
- ✓ İlk yerleşmelerin bu alanlarda kurulmasının nedenleri aşağıda verilmiştir.
 - Ilıman iklim koşullarının bulunması
 - Verimli tarım alanlarının yer alması
 - Su kaynaklarının bol olması ve toprağın elverişli olması
- ✓ İlk kurulan şehirlerde üretim fazlası olan ürünlerin takas yöntemiyle el değiştirmesi ile ticaret başlamıştır ve ticaretin yoğun olduğu yerlerde **ticaret şehirleri** ortaya çıkmıştır.
- ✓ Zamanla şehirlerde çiftçiler ve tüccarların dışında yöneticiler, din adamları, zanaatkarlar, askerler ve diğer meslek gruplarından insanlar artmıştır.
- ✓ Dünyada Sanayi Devrimi'nden sonra şehirlerin sayıları hızla artmıştır. Çünkü Sanayi Devrimi'ne bağlı olarak kırsal alanlara yoğun bir göç yaşanmıştır. Bunun sonucunda bazı şehirler hızla büyürken yeni şehirler ortaya çıkmıştır. Örneğin İngiltere'deki Manchester, ilk sanayi şehridir. Ayrıca şehirlerin fonksiyonları da çeşitlenmiştir.
- ✓ Sanayileşmenin etkisiyle artan şehirlerin nüfusları da hızla yükselmiştir.
- ✓ Günümüzde nüfusu 10 000 000'dan fazla pek çok şehir vardır.

Dünyada İlk Yerleşmelerin Kurulduğu Alanlar

Nüfus Miktarlarına Göre Şehirler

Londra

- ✓ İngiltere'nin başkenti olan Londra, yaklaşık 3500 yıl önce Thames Nehri'nin kenarında yerleşim alanı olarak ortaya çıkmıştır. Şehir, asıl MS 1. yüzyılda Roma İmparatorluğu tarafından kurulmuştur.
- ✓ 5. yüzyılda Kavimler Göçü'yle buraya göç eden Anglo-Saksonlar, şehri ele geçirmişler ve günümüzdeki adını vermişlerdir.
- ✓ 11. yüzyılda Normanların eline geçen sınırları ve etki alanı genişleyen Londra, önemli ticaret limanı hâline gelmiş ve nüfusu önemli bir şekilde artmıştır.
- ✓ Sanayi Devrimi'nin başladığı İngiltere'de 18. yüzyıldan itibaren Londra hızla büyümüştür. Sanayileşmeyle birlikte fabrikalarda çalışmak ve ticaret yapmak için kırsal alanlardan çok fazla göç yaşanmıştır.
- ✓ 1800'de nüfusu 1 milyon olan Londra, 1900'de 6,5 milyonluk nüfusa sahip olmuştur. ABD'nin kurulmasından sonra Thames Nehri aracılığıyla Londra Limanı'ndan yapılan ticaretle Londra'nın küresel etkisi hissedilmeye başlanmıştır.
- ✓ I ve II. Dünya savaşlarının olumsuzluklarına rağmen savaşlardan sonra gelişmeye devam etmiş ve şehrin nüfusu artmıştır.
- ✓ 2021'de nüfusu yaklaşık 9 milyon olan Londra, dünyanın en önemli şehirlerinden biri hâline gelmiştir. Londra; turizm, ulaşım ve finans merkezi olarak küresel etkiye sahiptir.
- ✓ Parlamento Binası, Londra Kulesi, Londra Köprüsü, Buckingham Sarayı ve Saint Paul Katedrali Londra'nın önemli turistik değerleridir.

Londra

Tokyo

- ✓ Şehrin bulunduğu alan, antik çağlardan 16. yüzyılın sonlarına kadar Edo adında küçük bir balıkçı kasabasıydı.
- ✓ 1868'de Japon İmparatorluğu şehri ele geçirmiş ve başkenti buraya taşıyıp şehrin adını "Doğunun Başkenti" anlamına gelen Tokyo olarak değiştirmiştir.
- ✓ 19. yüzyılın ilk yarısında nüfusu 1,5 milyonu geçen Tokyo'nun ticaret merkezi olması, gelişmesinde önemli rol oynamıştır.
- ✓ 19. yüzyılın sonlarında Tokyo merkezli bir demir yolu hattı kurulmuştur. Daha sonra ilk elektrikli metro ve otobüs hatları, alışveriş merkezleri ve şehrin diğer bölgelerinde ise sanayi bölgeleri yapılmıştır. Tüm bunlar Tokyo'nun yoğun göç alarak gelişmesini sağlamıştır.
- ✓ 1940'ta 7,4 milyonluk nüfusa sahip olan Tokyo'da II. Dünya Savaşı'nda atılan bombalarla büyük bir yıkım olmuştur.
- ✓ Bu olumsuzluklara rağmen Tokyo toparlanarak ayağa kalkmış, 1950'de sanayi kuruluşlarıyla yoğun göç alarak 1960'ta 10 milyonu aşan bir nüfusa ulaşmış ve 2021'de yaklaşık 38 milyon nüfusa sahip olarak dünyanın en kalabalık şehirlerinden biri olmuştur.
- ✓ Tokyo; teknoloji, bilgi, finans, kültür, sanayi, borsa ve turizm gibi çeşitli fonksiyonlarıyla küresel etkiye sahiptir.

Tokyo

Şehirlerin Fonksiyonel Özellikleri

- ✓ Fonksiyonel özelliklerine göre şehirler; idari, dinî ve askerî şehirler ile tarım, sanayi, maden, ticaret, liman, turizm ve kültür şehirleri olarak sınıflandırılır.

Tarım Şehirleri

- ✓ Çoğunlukla kırsal yerleşmelerinde ve çevredeki daha küçük yerleşim birimlerinde üretilen ürünlerin pazarlandığı küçük çaplı sanayi kuruluşlarının bulunduğu şehirlerdir. Bu şehirlerde az da olsa tarıma dayalı sanayi faaliyetleri yer alır.
- ✓ Örneğin Bulgaristan'daki Kırcaali; ülkemizdeki Alaşehir, Salihli, Turgutlu, İnegöl ve Bafra tarım şehirleridir.

Maden Şehirleri

- ✓ Çeşitli yer altı kaynaklarının çıkarıldığı ve işlendiği şehirlerdir.
- ✓ Örneğin Musul ve Kerkük (Irak), Abadan (İran), Johannesburg (Güney Afrika Cumhuriyeti), Essen (Almanya), Kiruna (İsveç), Pittsburg (ABD), Zonguldak ve Batman maden şehirleridir.

Sanayi Şehirleri

- ✓ Sanayi Devrimi'nden sonra ortaya çıkan şehirlerdir.
- ✓ Bazı sanayi kuruluşlarının bulunduğu veya birden fazla sanayi kolunun kurulup geliştiği şehirlerdir.
- ✓ Örneğin Essen (Almanya), Manchester (İngiltere), Detroit (ABD), Frankfurt ve Stuttgart (Almanya), Tokyo (Japonya), İstanbul ve İzmit sanayi şehirleridir.

Ulaşım Şehirleri

- ✓ Önemli kara ve demir yollarının kavşağında yer alan şehirlerdir. Bu şehirlerin ticaret hacmi zamanla artış gösterir.
- ✓ Örneğin Londra (İngiltere), Paris (Fransa), Şam (Suriye), Berlin (Almanya), Ankara, İstanbul, Eskişehir, Konya, Gaziantep ve Afyonkarahisar ulaşım şehirleridir.
- ✓ Geçmişte önemli ticaret yollarının üzerinde yer alan Şam, ticaret yollarının güzergâhının değişmesi sonucunda önemini koruyamamıştır. Bu durum, şehirlerin fonksiyonunun zamanla değişebileceğini göstermektedir.

Liman Şehirleri

- ✓ Hinterlandı (ard bölgesi) geniş olan ve önemli ticaret hacmine sahip limanların çevresinde kurulan şehirlerdir.
- ✓ Örneğin New York (ABD), Singapur (Singapur), Shangay (Çin), Hamburg (Almanya), Rotterdam (Hollanda), Kalküta (Hindistan), Venedik (İtalya), Marsilya (Fransa) liman şehirleridir. Türkiye'de ise İzmir, İstanbul, Mersin, Samsun ve İzmit liman şehirleridir.

Ticaret Şehirleri

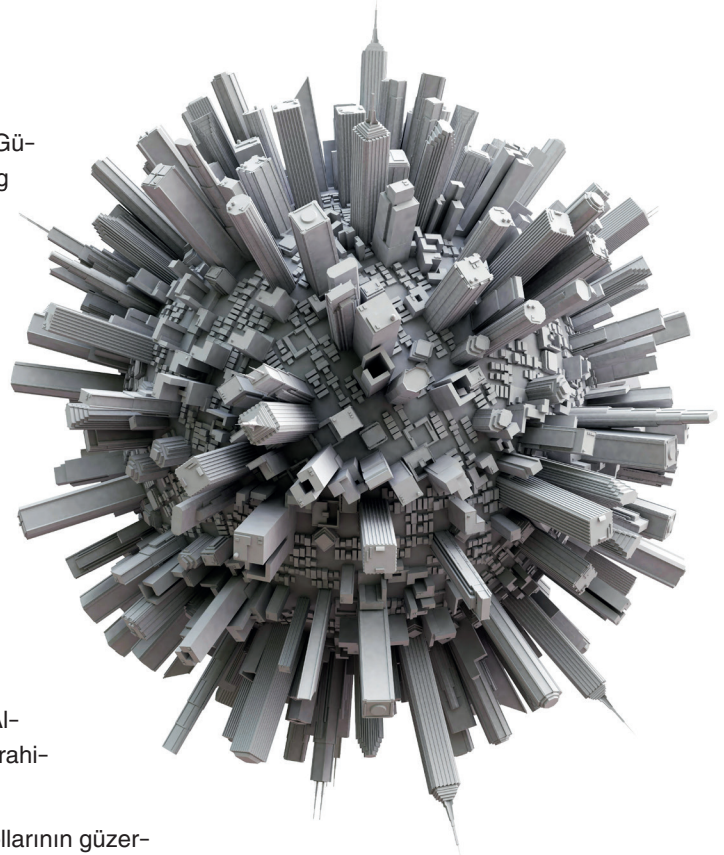
- ✓ Genellikle ulaşım hatlarının geliştiği ve ticari faaliyetlerin yoğunlaştığı şehirlerdir.
- ✓ New York, Hong Kong, Shangay, Paris, Londra, Tokyo, İstanbul, İzmir, Mersin, Samsun ve İzmit bu şehirlere örnek verilebilir.

Eğitim (Kültür) Şehirleri

- ✓ Uluslararası çapta eğitim veren üniversitelerin bulunduğu, eğitim öğretim ve bilimsel çalışmaların yapıldığı şehirlerdir.
- ✓ Örneğin Pisa ve Bologna (İtalya), Oxford ve Cambridge (İngiltere), Princeton ve Washington (ABD), Salamanca (İspanya), Eskişehir, Ankara ve İstanbul eğitim şehirleridir.

Askerî Şehirler

- ✓ Gelişiminde stratejik öneme sahip bölgelerin veya askerî birliklerin etkili olduğu şehirlerdir.
- ✓ NATO'nun merkezinin bulunduğu Brüksel, askerî şehirlere örnek verilebilir.

Dinî Şehirler

- ✓ Çeşitli dinlerin kutsal mekânlarının bulunduğu ve dinî görevlerini yerine getirmek isteyen insanlar tarafından ziyaret edilen merkezlerdir.
- ✓ Mekke ve Medine (Suudi Arabistan), Roma (İtalya) ve Lhasa (Tibet), Hatay, İstanbul, Konya ve Nevşehir bu şehirlere örnek verilebilir.

Turizm Şehirleri

- ✓ Yılın belirli döneminde veya tamamında ülke içinden ve dışından çok sayıda turistin ziyaret ettiği şehirlerdir.
- ✓ Örneğin Roma (İtalya), Paris (Fransa), Londra (İngiltere), New York, Los Angeles ve Miami (ABD), Tokyo (Japonya), Dubai (Birleşik Arap Emirlikleri), Barselona (İspanya), İstanbul turizm şehirleridir.

İdari Şehirler

- ✓ Bir ülkenin, bölgenin ya da uluslararası kuruluşun yönetim merkezinin bulunduğu şehirlerdir.
- ✓ Örneğin Paris (Fransa), Madrid (İspanya), Londra (İngiltere), Tahran (İran), Pekin (Çin), Sofya (Bulgaristan) ve Ankara idari şehirlerdir.

Türk İslam Şehirlerinin Başlıca Özellikleri

- ✓ Türk toplumlarında şehrsel yerleşmelerin ilk olarak 8. yüzyılda ortaya çıktığı tahmin edilmektedir.
- ✓ İslamiyet'in kabulüyle Türkler tarafından göçebe yaşam tarzı yavaş yavaş terk edilmeye başlanmış ve bu doğrultuda 9. yüzyıldan itibaren Taşkent, Fergana, Buhara, Semerkant ve Tebriz gibi önemli Türk İslam şehirleri ortaya çıkmaya başlamıştır.
- ✓ Dericilik, demircilik, terzilik ve ayakkabıcılık gibi mesleklerin icra edilmesi bu şehirlerde sosyal, kültürel ve ekonomik hayatın da geliştiğini gösterir.
- ✓ Ayrıca bu şehirlerin İpek Yolu güzergâhında kurulması, ticari faaliyetlerin gelişmesinde oldukça etkili olmuştur.
- ✓ Türklerin Anadolu'ya göç etmesiyle bu topraklarda birçok şehir kurulmuş ya da mevcut şehirlerin gelişmesi sağlanmıştır.
- ✓ Bursa, Konya ve Kayseri bu şehirlere örnek verilebilir. Anadolu'daki Türk İslam şehirlerinin ekonomik yönden gelişmesinin temelinde kervan ticaretinin önemi büyüktür.

ÖRNEK-11

Aşağıdaki haritada ilk şehir yerleşmelerinin bulunduğu bazı alanlar kırmızı renkle gösterilmiştir.

Aşağıdakilerden hangisi bu yerleşmelerin ortaya çıkmasının temel nedenlerinden biri değildir?

- A) Su kaynaklarının varlığı
- B) Nüfusta sosyal tabakalaşma
- C) Tarım alanlarının bulunması
- D) Ilıman iklim koşulları
- E) Toprak yapısının elverişli olması

(2024-AYT/Sosyal Bilimler-2)

ÖRNEK-12

Yeryüzünde farklı özelliklere sahip bazı önemli şehirler bulunmaktadır. Bu şehirlerin bölgesel ve küresel ölçekteki önemi sadece sahip olduğu coğrafi özelliklerle sınırlı olmayıp ülkelerin ekonomik gücü de şehirlerin fonksiyonel özelliklerinin belirginleşmesinde önemli bir etki yapmaktadır.

Aşağıdaki liman şehirlerinden hangisinin küresel bir fonksiyon kazanmasında bu etki daha belirgindir?

- A) Aden
- B) Kahire
- C) Jakarta
- D) Hamburg
- E) Stokholm

(2016-LYS3)

ÖRNEK-13

Aşağıdaki şehirlerden hangisinin nüfuslanması ve büyümesinde sanayi fonksiyonunun etkisi belirleyici olmuştur?

- A) Roma
- B) Tokyo
- C) Hong-Kong
- D) Dubai
- E) Johannesburg

(2018-AYT/Sosyal Bilimler-2)

1. Aşağıdaki haritada dünyadaki ilk yerleşmelerin kurulduğu alanlar gösterilmiştir.

Bu alanlardaki yerleşmelerin tamamında aşağıdaki fonksiyonlardan hangisinin yer aldığı söylenebilir?

- A) Madencilik B) Hayvancılık C) Tarım
D) Ticaret E) Avcılık

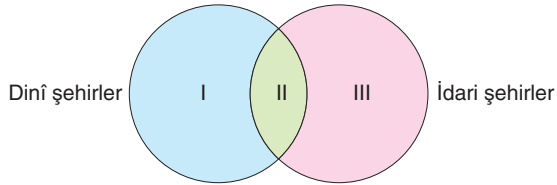
2. Tokyo, New York, Bombay, Sao Paulo, Manila ve Yeni Delhi gibi şehirlerin;

- I. nüfuslarının 10 milyonun üzerinde olması,
II. Kuzey Yarım Küre'de yer alması,
III. tarımın gelişmiş olması

özelliklerinden hangileri aynıdır?

- A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II
D) I ve III E) II ve III

3. Aşağıdaki şemada numaralandırılmış şehirlerin fonksiyonları gösterilmiştir.

Buna göre numaralanmış şehirlere aşağıdakilerin hangisinde uygun örnekler verilmiştir?

	I	II	III
A)	Lhasa	Roma	Paris
B)	Roma	Lhasa	Kudüs
C)	Mekke	Barcelona	Hong Kong
D)	Kudüs	Medine	Roma
E)	Venedik	Paris	Kudüs

4. Fonksiyonlarına göre sınıflandırılırken şehirlerin aşağıdaki özelliklerinden hangisi ölçüt olarak alınamaz?

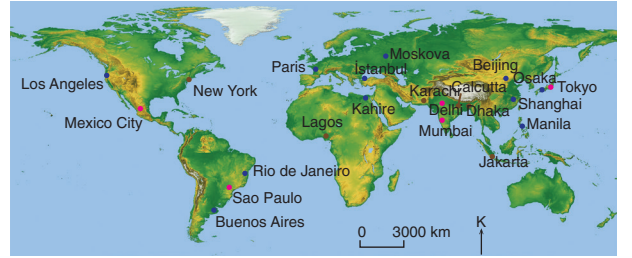
- A) Beşerî ve doğal turizm varlıkları
B) Ulaşım hatlarının yoğunluğu
C) Sahip olduğu kutsal mekânlar ve değerleri
D) Hinterlandı geniş koy ve körfezlerin varlığı
E) Farklı yükseltiyeye sahip yer şekilleri

5. • Essen
• Kerkük
• Kiruna
• Pittsburgh

Bu şehirler fonksiyonlarına göre aşağıdakilerden hangisine örnektir?

- A) Liman şehrine B) Sanayi şehrine
C) Maden şehrine D) Tarım şehrine
E) Dinî şehirlere

- 6.

Bu haritada aşağıdakilerden hangisinin dağılışı gösterilmiştir?

- A) Nüfusu 10 milyonu aşan şehirlerin
B) Eğitim ve kültür şehirlerinin
C) Küresel etkiye sahip şehirlerin
D) Fonksiyonları aynı olan şehirlerin
E) Etki alanı daha dar olan şehirlerin

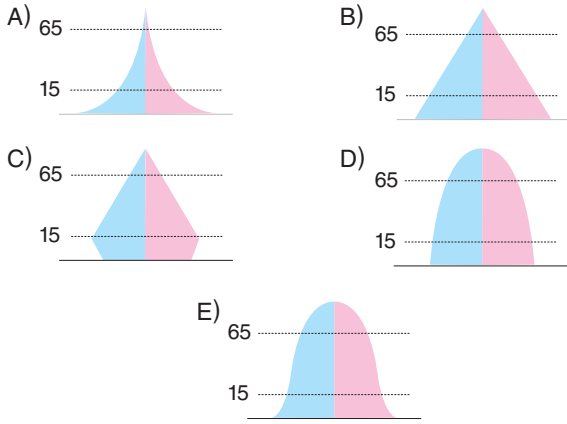
1064971

ÖĞRENCİ NO		YANITLAR	
1	0 0 0 0 0 0	1	A B C D E
2	1 1 1 1 1 1	2	A B C D E
3	2 2 2 2 2 2	3	A B C D E
4	3 3 3 3 3 3	4	A B C D E
5	4 4 4 4 4 4	5	A B C D E
6	5 5 5 5 5 5	6	A B C D E
7	6 6 6 6 6 6	7	A B C D E
8	7 7 7 7 7 7	8	A B C D E
9	8 8 8 8 8 8	9	A B C D E
10	9 9 9 9 9 9	10	A B C D E
		11	A B C D E
		12	A B C D E
		13	A B C D E
		14	A B C D E
		15	A B C D E
		16	A B C D E
		17	A B C D E
		18	A B C D E
		19	A B C D E
		20	A B C D E

1. Aşağıdaki tabloda bir ülkede bazı yıllardaki nüfus artış hızı (%) verilmiştir.

Yıllar	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2020
Nüfus Artış Hızı (%)	25	28	30	27	25	20	16

Bu ülkenin 2020 yılına ait nüfus piramidinin aşağıdakilerin hangisindeki gibi olması gerekir?

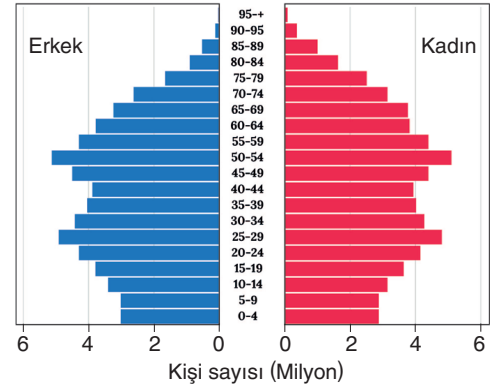
2. Aşağıdaki tabloda beş ülkenin bazı yıllardaki nüfus artış hızı verilmiştir.

	Nüfus Artış Hızı (%)				
Yıllar	K	L	M	N	O
1980	22	5	10	15	20
1990	24	9	11	17	24
2000	21	11	10	18	21
2010	19	12	9	19	26
2020	18	15	11	18	25

Nüfus artış hızında yalnızca doğum ve ölümler göz önünde bulundurulursa bu ülkelerden hangisi uyguladığı nüfus artış hızını azaltıcı nüfus politikasında başarılı olmuştur?

- A) K B) L C) M D) N E) O

3. Aşağıda 1970 yılından beri nüfus politikası uygulayan bir ülkenin 2020 yılına ait nüfus piramidi verilmiştir.

Bu ülkenin nüfus piramidine bakılarak aşağıdaki sorunlardan hangisini yaşadığı söylenemez?

- A) Ekonomik sektörlerde iş gücü bulma sorunu yaşanmaktadır.
 B) Yaşlı nüfusa ait sağlık giderleri artmaktadır.
 C) Eğitim ve sağlık hizmetlerinin kalitesinde azalma olmaktadır.
 D) Çalışan nüfusun yaş ortalaması yüksek olduğundan verimlilik azalmaktadır.
 E) Nüfusun dinamizminde azalma olmaktadır.

- *4. Türkiye'de 2000'li yılların başından itibaren nüfus artış hızının %15'in, doğurganlık oranının da %2,09'un altına düşmesi sonucunda 2014 yılından sonra doğum oranlarının artırılmasıyla ilgili kadınlara yönelik pek çok yasal düzenleme hayata geçirilmiştir.

Aşağıdakilerden hangisi bu yasal düzenlemelerden biri değildir?

- A) Çalışan annelerin çalışma sürelerinin kısaltılması
 B) Doğum izinlerinin süresinin artırılması
 C) Bakıcı yardımı yapılması
 D) Evlenme yaşlarının 18'e çıkarılması
 E) Annelere çocuk sayısına göre maddi destek verilmesi